

αβώριος

όγος

ΔΙΜΗΝΙΑΙΑ ΕΚΔΟΣΗ ΕΝΗΜΕΡΩΣΗΣ ΚΑΙ ΠΝΕΥΜΑΤΙΚΗΣ ΟΙΚΟΔΟΜΗΣ

ΙΕΡΑ ΜΗΤΡΟΠΟΛΙΣ ΘΕΣΣΑΛΟΝΙΚΗΣ

ΙΕΡΟΣ ΝΑΟΣ
ΜΕΤΑΜΟΡΦΩΣΕΩΣ ΤΟΥ ΣΩΤΗΡΟΣ

ΔΕΛΦΩΝ - ΜΙΑΟΥΛΗ • ΤΗΛ. 2310-828989

ΕΤΟΣ Β΄

ΙΟΥΝΙΟΣ - ΙΟΥΛΙΟΣ 2010 • ΤΕΥΧΟΣ 9

Όλο και περισσότερο συζητείται τελευταία το θέμα της καύσεως των νεκρών, όπως αξιώνουν αρκετοί σήμερα ή του ενταφιασμού, όπως καθορίζει η Ορθόδοξη μας Εκκλησία. Η καύση των νεκρών έχει γίνει πλέον πράξη και με νομοθετική ρύθμιση παρά τις όποιες αντιδράσεις. Δυστυχώς εντάσσεται στο πνεύμα της εποχής μας, μιας εποχής που από τη μια κόπτεται πως τάχα είναι ανθρωποκεντρική, δηλαδή τα πάντα για τον άνθρωπο και από την άλλη σε καίριες στιγμές του ανθρώπου αποδεικνύεται ιδιαίτερα κυνική και απάνθρωπη. Σε αυτό και το επόμενο τεύχος του **Θαβωρίου Λόγου** θα προσπαθήσουμε να αναφερθούμε σε αυτό το φλέγον θέμα, που σίγουρα θα δημιουργήσει στους πιστούς από δω και πέρα φοβερό δίλημμα: Καύση ή ενταφιασμός; Ποιο από τα δύο και γιατί;

Αν κάνουμε μία ανασκόπηση στους αρχαίους χρόνους, θα δούμε ότι ήδη από την αρχαιότητα υπήρχε και η μία και η άλλη συνήθεια, και η ταφή του νεκρού σώματος και η καύση. Θεωρείται ότι η καύση προήλθε ή από φόβο προς τους νεκρούς ή από την ανάγκη να εξαφανίσουν τα νεκρά σώματα, τα οποία θεωρούνταν πηγή μιάσματος. Στην αρχαία Ελλάδα, ιδιαίτερα στους κλασικούς χρόνους, επικρατούσε η παράδοση να θάβουν τους νεκρούς τους, διότι πίστευαν ότι η ψυχή του άταφου νεκρού δεν μπορεί να εισέλθει στα «Ηλύσια πεδία» δηλαδή σε ένα χώρο, όπου πήγαιναν οι ψυχές των δικαίων και ηρώων μετά το θάνατό τους, αλλά περιπλανούνταν, έως ότου ταφεί. Ωστόσο στους ομηρικούς χρόνους παρατηρείται και το φαινόμενο της καύσης των νεκρών.

Όπου εφαρμοζόταν στην αρχαιότητα η καύση των νεκρών, συνδεόταν πάντοτε με δύο χαρακτηριστικά γνωρίσματα. Το ένα ότι γινόταν με θρησκευτική ιεροτελεστία και το άλλο ότι πουθενά δεν εφαρμοζόταν ως μέθοδος πλήρους

αποτεφρώσεως, αλλά μετά την καύση των σωμάτων συνέλεγαν τα εναπομείναντα οστά, τα τοποθετούσαν σε πολυτελείς λάρνακες και τα έθαπταν σε ειδικούς τάφους. Δηλαδή, γινόταν καύση και ταφή σωμάτων και όχι ολοκληρωτική και πλήρης αποτέφρωση. Η αποτέφρωση σε ειδικούς κλίβανους είναι νεότερη συνήθεια, άγνωστη στους αρχαίους χρόνους. Αυτό πρέπει ιδιαίτερος να υπογραμμιστεί.

Στους νεότερους χρόνους εισήχθη η καύση των νεκρών στη Γαλλία, μετά την Επανάσταση, με διάταγμα τον Απρίλιο του 1789. Σήμερα σε ευρεία κλίμακα, εφαρμόζεται η καύση των νεκρών σε διάφορες Προτεσταντικές Εκκλησίες.

Δεν υπάρχει καμία μαρτυρία οικειοθελούς καύσεως σωμάτων στην χριστιανική περίοδο, αλλά πάντοτε ο Χριστιανισμός ήταν υπέρ της ολόσωμης ταφής των νεκρών. Δεν υπάρχει απόφαση Οικουμενικής ή Τοπικής Συνόδου που να καταδικάζει την καύση, ακριβώς γιατί δεν διανοήθηκε κανείς να θέσει ζήτημα καύσεως των σωμάτων. Εμμέσως μπορεί κανείς

να χρησιμοποιήσει το Αποστολικό χωρίο: «**εἴ τις τόν ναόν τοῦ Θεοῦ φθείρει, φθερεῖ τοῦτον ὁ Θεός**» (Α΄ Κορ. γ΄, 17), που είναι εναντίον κάθε «κακοποιήσεως» του σώματος. Υπάρχει ωστόσο μία απόφαση της Ιεράς Συνόδου της Εκκλησίας της Ελλάδος πάνω στο θέμα αυτό. Όταν το 1960 το νεκρό σώμα του σπουδαίου καλλιτέχνη, αρχιμουσικού και επίτιμου ακαδημαϊκού Δημ. Μητρόπουλου αποτεφρώθηκε σε κλίβανο (σύμφωνα με επιθυμία που εκφράστηκε στην διαθήκη του) και η στάχτη του συγκεντρώθηκε σε μία πολύ απλή λήκυθο, η Εκκλησία της Ελλάδος - παρά τις παρακλήσεις πολλών - αρνήθηκε κάθε επίσημη ή ανεπίσημη ταφή, έστω και μία ανεπίσημη δέηση.

Μετά τα διαφωτιστικά αυτά εισαγωγικά

θα εξετάσουμε την θεολογία γύρω από τη σχέση της ψυχής με το σώμα, τη σημερινή πραγματικότητα, τις προφάσεις για την καύση των νεκρών, τα βαθύτερα αίτια της καύσης και το χρέος της Εκκλησίας, ώστε να μπορέσουμε να καταλάβουμε ποιά είναι ή πρέπει να είναι η στάση της Εκκλησίας απέναντι στην αποτέφρωση των νεκρών.

Θεολογία γύρω από τη σχέση της ψυχής με το σώμα.

Ο άνθρωπος είναι δημιουργημα του Θεού. Είναι μία συγκεκριμένη υπόσταση, δηλαδή πρόσωπο, που διαφέρει από κάθε άλλη υπόσταση. Και η υπόσταση του ανθρώπου δεν συγκεκριμενοποιείται και δεν περιορίζεται στην ψυχή, αλλά επεκτείνεται στην όλη ύπαρξή του. Είναι σημαντικά όσα υποστηρίζει ο άγιος Ιουστίνος ο Μάρτυρας και Φιλόσοφος, δίνοντας τον ορισμό του ανθρώπου: Ο άνθρωπος δεν καλείται άνθρωπος για την ψυχή που έχει ή το σώμα, αλλά «**τό εκ τῆς ἀμφοτέρων συμπλοκῆς**

καλεῖται ἄνθρωπος»

δηλαδή τα δύο αυτά συμπλεκόμενα ἄρρηκτα-ψυχική και σώμα-αποτελούν τον άνθρωπο. Η ψυχή βρίσκεται σε ολόκλη-

ρο το σώμα με την ενέργειά της και το ζωοποιεί. Είναι πολύ χαρακτηριστικό ότι ο ιερός Δαμασκηνός στα νεκρώσιμα τροπάρια του, μιλώντας για το άψυχο σώμα που βρίσκεται στον τάφο το ονομάζει κατ' εικόνα Θεού: «**καὶ ἴδω ἐν τοῖς τάφοις κειμένην τὴν κατ' εἰκόνα Θεοῦ φθαρεῖσαν ἡμῖν ὠραιότητα, ἄμορφον, ἄδοξον μὴ ἔχουσαν εἶδος**». Δηλαδή, το νε-

κρό σώμα είναι και λέγεται εικόνα Θεού. Αυτό δε σημαίνει ότι ο Θεός έχει σώμα, αλλά νοείται με δύο σημασίες. Πρώτο, ότι ο Λόγος του Θεού, ο Οποίος, όταν ήλθε το πλήρωμα του χρόνου, έγινε άνθρωπος, είναι το πρωτότυπο και το αρχέτυπο του ανθρώπου. Και δεύτερο, ότι, όπως ο Θεός ζωοποιεί την κτίση ολόκληρη, έτσι και η ψυχή του ανθρώπου ζωοποιεί το σώμα. Η μεγάλη και ισχυρή ενότητα μεταξύ ψυχής και σώματος φαίνεται και από το γεγονός ότι η σωτηρία του ανθρώπου δεν εξαντλείται στην ψυχή, αλλά επεκτείνεται στον όλο άνθρωπο, που αποτελείται από ψυχή και σώμα. Ολόκληρη η λατρευτική και μυστηριακή ζωή της Εκκλησίας αναφέρεται στον όλο άνθρωπο. Αγιάζεται το νερό και μέσα στο αγιασμένο νερό βαπτίζεται όλος ο άνθρωπος, αποτελούμενος από ψυχή και σώμα. Η σχέση μας με την Εκκλησία δεν είναι θεωρητική αλλά πραγματική, αφού αποτελούμε το Σώμα του Χριστού, όχι μόνο πνευματικά αλλά και σωματικά. Και βέβαια, όταν κάνουμε λόγο για σωτηρία, εννοούμε τη διατήρηση του όλου ανθρώπου. Η λέξη σωτηρία προέρχεται από το **σῶν + τηρῶ**. Το σώμα μας αναστημένο στην Κοινή Ανάσταση, τη Δευτέρα Παρουσία δηλαδή, και έχοντας μία εντελώς διαφορετική οντότητα από αυτή που έχει στην επίγεια ζωή μας θα ενωθεί και πάλι με την ψυχή μας.

Το ότι ο άνθρωπος είναι υπόσταση ως προς την ολοκληρωτική

ενότητα ψυχής και σώματος φαίνεται και από το γεγονός ότι η ψυχή του ανθρώπου δεν θέλει να αποχωρισθεί από το σώμα και με αυτόν ακόμη τον θάνατο. Το φοβερό μυστήριο του θανάτου δεν έγκειται απλώς στο γεγονός ότι ο άνθρωπος χάνει και αποχωρίζεται αγαπημένα του πρόσωπα, αλλά στο ότι η ψυχή αποχωρίζεται το αγαπημένο της στοιχείο, δηλαδή το σώμα. Είναι χαρακτηριστικός ο λόγος του αγίου Ιωάννου του Δαμασκηνού: «**Ὀντως φοβερώτατον τό τοῦ θανάτου μυστήριον, πῶς ψυχή ἐκ τοῦ σώματος βιαίως χωρίζεται ἐκ τῆς ἁρμονίας καί τῆς συμφυΐας ὁ φυσικώτατος δεσμός θείῳ βουλήματι ἀποτέμενεται**». Δηλαδή: Πραγματικά πάρα πολύ φοβερό μυστήριο είναι αυτό που συμβαίνει την ώρα του θανάτου. Πώς γίνεται και χωρίζεται η ψυχή από το σώμα χωρίς τη θέλησή της! Πώς γίνεται και αυτός ο φυσικώτατος δεσμός ψυχής και σώματος να διακόπτεται και, ενώ έως τώρα αρμονικά συνυπήρχαν από τη γέννηση, ξαφνικά με τη θέληση του θεού αφαιρείται κάθε σχέση και ενότητα της ψυχής με το σώμα! Αλλά και ακόμη μετά το χωρισμό της ψυχής από το σώμα δεν καταργείται η υπόσταση. Αυτό μπορούμε να το δούμε σε ένα τροπάριο του Κανόνος του Μ. Σαββάτου: «**Ὁ ἄδης Λόγε, συναντήσας σοι ἐπικράνθη, βροτόν ὄρων τεθεωμένον, κατάστικτον τοῖς μάλωψι καί πανσθενουργόν**». Δηλαδή: Ο Άδης είδε τον Λόγο του Θεού γεμάτο από μάλωπες αλλά

παντοδύναμο. Και εξηγεί ο Άγιος Νικόδημος ο Αγιορείτης, πολύ ορθόδοξα και πατερικά, ότι στον Άδη κατέβηκε ή ψυχή μαζί με τη θεότητα, ενώ το σώμα παρέμεινε στον τάφο μαζί με τη θεότητα. Οπότε οι μώλωπες που είδε ο Άδης έπρεπε να είναι ή της θεότητας ή της ψυχής. Το πρώτο αποκλείεται γιατί, όταν έπασχε η ανθρώπινη φύση στον Σταυρό, δεν συνέπασχε η θεότητα, αφού παρέμεινε απαθής. Επομένως οι μώλωπες που είδε ο Άδης ήταν οι μώλωπες της ψυχής. Συνεπώς, η ψυχή, και μετά το χωρισμό της από το σώμα, γνωρίζει και αναγνωρίζει τα στοιχεία και τα μέλη του σώματος, οπότε με τη δύναμη και ενέργεια του Θεού θα εισέλθει πάλι στο δικό της σώμα και έτσι θα γίνει ανάσταση των νεκρών σωμάτων.

Φυσικά το σώμα του ανθρώπου κατά την ανάσταση των νεκρών θα είναι το ίδιο αλλά άφθαρτο, αθάνατο και ανακαινισμένο. Δηλαδή το αναστημένο σώμα θα έχει τα χαρακτηριστικά γνωρίσματα της υποστάσεώς του, αλλά θα είναι ανακαινισμένο, αφού κατά την Δευτέρα Παρουσία του Χριστού, θα γίνει νέα ανάπλαση, ανακαίνιση, χωρίς να υπάρχουν τα στίγματα της φθαρτότητας και της θνησιμότητας. Θα είναι όπως του Αδάμ και της Εύας προ της πτώσε-

ως και όπως ήταν το Σώμα του Χριστού μετά την Ανάστασή Του. Το ότι θα γίνει καινούργια πλάση, χωρίς να καταργηθούν τα σημεία της παλιάς υποστάσεώς του, φαίνεται από τη διδασκαλία των αγίων Πατέρων, σύμφωνα με την οποία θα αποκατασταθούν και όλες οι ασθένειες και όλες οι ελλείψεις του ανθρώπινου σώματος.

Επομένως, η αποκαλυπτική αλήθεια, όπως εκφράστηκε στην Αγία Γραφή και στα πατερικά κείμενα, βεβαιώνει ότι υπάρχει στενή σχέση μεταξύ της ψυχής και του σώματος και ότι, παρά το χωρισμό της ψυχής από το σώμα, δεν καταστρέφεται ούτε διαλύεται η υπόσταση του ανθρώπου. Η ψυχή γνωρίζει και αναγνωρίζει τα αυθεντικά μέλη της και βέβαια ολόκληρο το σώμα μεταμορφωμένο και ανακαινισμένο θα αναστηθεί στη Δευτέρα Παρουσία του Χριστού.

Οι πιστοί γνωρίζουμε ότι οι ναοί του Θεού δεν καίγονται και όποιος καίει αυτά τα ιερά και τα όσια είναι ιερόσυλος και βέβηλος. Αν αυτά ισχύουν για τις αισθητές εικόνες και τους χειροποίητους ναούς, πολύ περισσότερο ισχύουν για τις έμψυχες εικόνες, για τα έμψυχα αρτοφόρια, για μας δηλαδή τους ανθρώπους που αγαπούμε τον Θεό. Και παρά την ελεεινότητά μας δεν θέλουμε Αυτός να εγκαταλείψει

Ό,τι απομένει από τη βία που υπέστη το νεκρό σώμα μπαίνει σε αυτό το βάζο, δηλαδή στάχτη.

ούτε την ψυχή ούτε το σώμα μας και ιδιαιτέρως μετά το θάνατό μας που θα προσδοκούμε την Ανάσταση των σωμάτων μας.

Η σημερινή πραγματικότητα.

Σε μεγάλες πόλεις όπως η Θεσσαλονίκη έχει δημιουργηθεί μία εντελώς καινούργια εικόνα της κηδείας. Η οικογένεια ή τα γραφεία τελετών για τη δική τους καλύτερη «διευκόλυνση» δεν κρατούν το νεκρό στο σπίτι, αλλά τον οδηγούν απευθείας στο νεκροστάσιο. Για ψυχολογικούς λόγους, λέει η οικογένεια, για καθαρά οικονομικούς λόγους τα γραφεία τελετών, αλλά και για να μην «παιδεύονται» και να μπορούν να έχουν πολλές ακολουθίες ταυτοχρόνως (σημ. εμπορευματοποίηση της κηδείας). Έτσι οι γείτονες – ενορίτες αποξενωμένοι πολλές φορές δεν ενημερώνονται για την κοίμηση και την εκφορά του γνωστού τους ανθρώπου, αφού όλα πλέον γίνονται από επαγγελματίες μεταφορείς της σορού. Με ψάλτες αγνώστους, που είναι εθισμένοι σε αυτή την δουλειά, και πολλές φορές, αφού η ακολουθία ψάλλεται εκεί που θέλουν τα γραφεία των τελετών, με παντελώς αγνώστους ιερείς, που δεν τους έχουμε δει ούτε και ενδεχομένως θα τους ξαναδούμε, όλα γίνονται τελείως απρόσωπα. Το γεγονός της κηδείας χάνει τη μοναδικότητά του. Ο χώρος του αποχαιρετισμού είναι το απρόσωπο και αφιλόξενο περιβάλλον του δημόσιου κοιμητηρίου, ο τόπος της δημοτικής εκμεταλλεύσεως.

Η κηδεία κατάντησε να είναι περισσότερο τελετή συμπαραστά-

σεως στους συγγενείς παρά εκκλησιαστική τελετή έντονης προσευχής για τον αποθανόντα. Μία πράξη ανθρωπίνης παρηγοριάς παρά μία κίνηση εκζητήσεως της θείκης παρακλήσεως. Κάτι που γίνεται γι' αυτούς που μένουν πίσω, παρά κάτι που τελείται γι' αυτόν που αναχωρεί.

Όλο αυτό το σκηνικό δημιουργεί μία αποστροφή και μία εμπειρία τραυματική συναισθηματικά, που πολλοί είναι αυτοί που θέλουν να το ξεχάσουν. Και επειδή αυτό δεν γίνεται, θέλουν να το υποβαθμίσουν. Αυτό εύκολα μας οδηγεί στην πρόταση για καύση των νεκρών. Αυτή όμως η κίνησή μας θα οριστικοποιήσει την ασέβειά μας.

Χωρίς να υπάρχει μία τάση παρελθοντολογίας είναι πάντως αληθές πως παλιότερα είχαν περισσότερο σεβασμό και ανθρωπιά προς τους κεκοιμημένους. Το γεγονός του θανάτου επικέντρωνε το ενδιαφέρον όλων. Γι αυτό και συμμετείχαν με σεβασμό. Απ' όπου περνούσε η κηδεία, σταματούσαν όλοι σταυροκοπιόντουσαν αποδίδοντας σεβασμό στον νεκρό.

Σίγουρα η εικόνα αυτή δεν μπορεί με κανένα τρόπο να επανέλθει στη σημερινή πραγματικότητα. Η γνώση όμως και η διαρκής ανάμνηση είναι η βασική προϋπόθεση στη διαμόρφωση μιας σύγχρονης πνευματικής πρακτικής. Η κηδεία από υπόθεση δημοτικής εκμεταλλεύσεως πρέπει να ξαναγίνει ιερή πράξη, καθαρά εκκλησιαστικής φύσεως.

(η συνέχεια στο επόμενο τεύχος)